RIKOSUHRIPÄIVYSTYS

VNS 5/2016 vp
16.9.2016

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Rikosuhripäivystyksen lausunto valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden selonteosta

Rikosuhripäivystys (RIKU) kiittää mahdollisuudesta antaa näkemyksensä eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle valtioneuvoston sisäisen turvallisuuden selonteosta.

Yleisesti haluamme todeta, että selonteko antaa varsin kielteisen, uhkakuviin perustuvan kuvan Suomen sisäisen turvallisuuden tilanteesta – etenkin maahanmuuton ja ulkoa kohdistuvien uhkien osalta. Toisaalta on tärkeää muistaa – kuten selonteossa tuodaan esille – että rikollisuus Suomessa ei ole kasvanut, hyvin suuri osa suomalaisista (89 %) pitää Suomea turvallisena maana ja ihmisille turvallisuuden tunnetta tuovat vahvasti heidän lähiympäristönsä kuten perhe, läheiset ihmiset ja muut ihmissuhteet.

Laajemman ja monipuolisemman näkökulman sisäisestä turvallisuudesta olisi antanut selonteko, joka ei olisi rajautunut koskemaan ainoastaan sisäasiainhallinnon toimijoita. Selonteossa olisi myös voitu nostaa esille kansalaisyhteiskunnan merkitys ihmisten turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen luomisessa. Yhteisöllisyys, esimerkkinä naapuriapu, sekä järjestöjen tekemä vapaaehtoistoiminta ovat asioita, joita tulee jatkossakin vahvistaa, koska niillä on suora vaikutus turvallisuuteen.

Sisäiseen turvallisuuteen vaikutetaan tehokkaasti monin yhteiskuntapoliittisin toimin. Keskitymme tässä lausunnossa kuitenkin erityisesti Rikosuhripäivystyksen työn keskiöön, rikoksen uhrin asemaan.

Poliisin resurssit ja rikosten tutkinta

Selonteossa esitetyt tunnusluvut poliisin toimintavalmiudesta ja rikosten selvittämisestä (s. 9) kertovat poliisin heikentyneistä resursseista. Lisäksi selonteossa todetaan (s. 15), että tulevat säästöt kohdentuvat jo tapahtuneiden rikosten selvittämiseen. Rikosuhripäivystyksen asiakkaiden kohdalla on näkynyt jo pidempään **rikosilmoitusten käsittelyn ruuhkautuminen ja rikosten tutkinta-aikojen venyminen**. Ihmiset eivät myöskään aina saa tietoa oman asiansa käsittelyn tilanteesta. Tämä on ongelma uhrien oikeuksien toteutumisen kannalta, kuormittaa rikoksen uhreja ja viivästyttää paluuta normaaliin arkielämään.

Rikosuhripäivystys pitää rikoksen uhrien oikeusturvan ja selviytymisen kannalta erittäin haasteellisena ehdotusta, jonka mukaan rikosten ennalta estämiselle, paljastamiselle ja selvittämiselle asetettaisiin painopisteet ja prioriteetit (s. 25, 29). Tämä asettaisi uhrit eriarvoiseen asemaan. Vaikutuksena olisi myös luottamuksen väheneminen poliisin toimintaan, mikä puolestaan voi lisätä piilorikollisuutta.

Selonteossa todetaan (s. 49), että rikosten selvittäminen vaikuttaa rikollisuuteen ja sitä kautta yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen vain vähän. Siitä huolimatta rikosten selvittäminen on tärkeää yksilön oikeusturvan ja sitä kautta koko oikeudenmukaisuuden käsityksen

kannalta. Kun uhrin vakavaksi kokema rikos pyritään selvittämään, se luo uskoa oikeusvaltioon ja siihen, että yhteiskunta ottaa uhrin kokemuksen vakavasti. Tämä voi jatkossa ohjata yksilön omia moraalisia valintoja ja jopa ehkäistä rikollisuutta.

Sivulla 30 nostetaan esille omana toimenpiteenä **sovittelun käyttäminen esitutkintaa korvaavana menettelynä** vähäisissä rikoksissa. RIKU pitää huolestuttavana tilannetta, jossa vapaaehtoissovittelijalle sälytettäisiin velvoite ratkaista kenen vastuulla rikos ja mahdollisesti siitä syntyvä vahingonkorvausvelvollisuus on. Sovittelun lähtökohtana tulee aina olla kuten sovittelulain 3 §:ään on kirjattu, että ”rikoksesta epäilty vahvistaa tapahtumainkulun pääasialliset tosiseikat ja että sovittelu on uhrin edun mukaista.” Vaikka onnistuneen sovittelun avulla voidaan vähentää paineita pienten rikosten selvittämiseen, on lähtökohtana aina oltava se, että kaikki osapuolet tietävät asemansa sovittelussa ja ovat halukkaita sovitteluun omasta asemastaan käsin.

RIKU on huolissaan myös siitä, miten resurssien supistuminen vaikuttaa **rikosuhridirektiivin** tuomien, pääosin 1.3.16 voimaan tulleiden lakimuutosten toteutumiseen. Esitutkintalain (11:9a) mukaan tehtävä **uhrin yksilöllinen suojelutarpeen arviointi** tarkoittaa käytännössä jonkin verran lisää työtä esitutkintavaiheessa. Vaarana on, että arviointi tehdään vain pienelle joukolle uhreja, eikä valikoitumisessa pystytä riittävästi huomioimaan uhrin henkilökohtaisia olosuhteita, jotka ovat rikoksen luonteen lisäksi tärkeä peruste erityisen suojelutarpeen toimenpiteille.

Haluamme myös muistuttaa siitä, että RIKUn palvelut omalta osaltaan voivat vähentää poliisin paineita antaa uhreille tietoa hänen oikeuksistaan ja rikosprosessiin liittyvistä seikoista. Kuitenkin edelleen poliisi ohjaa rikoksen uhreja palveluihimme hyvin vaihtelevasti.

Ihmiskaupan uhrien tunnistaminen

Huolestuttava kehitys on myös selonteossa (s. 17) esitetty arvio piilorikollisuuden paljastumisen vaikeutumisesta. Haluamme tässä yhteydessä nostaa esille ihmiskaupan uhrien tunnistamisen, joka on Suomessa edelleen vähäistä.

Tunnistamisen lisääntyminen edellyttää sitä, että mm. sosiaali- ja terveysalan, vastaanottokeskusten ja kolmannen sektorin toimijoiden tietämys ja osaaminen ihmiskaupasta vahvistuu ja että poliisilla on mahdollisuus tutkia ja selvittää ihmiskauppaepäilyksiä nykyistä tehokkaammin. Ihmiskaupan esitutkinta vaatii proaktiivista tutkintaotetta ja ymmärtämystä ihmiskaupan erityispiirteistä. Olisi harkittava erillisen **ihmiskauppaan erikoistuneen poliisin tutkintayksikön** perustamista ihmiskaupparikosten selvittämiseen.

RIKU tekee yhteistyötä aluehallintovirastojen työsuojeluyksiköiden kanssa ja tämän yhteistyön kautta on tullut esille useita tapauksia, joissa on vahvoja viitteitä työperäisestä ihmiskaupasta. Nämä tapaukset eivät aina etene tutkinnassa tai tutkintaa tehdään muulla rikosnimikkeellä (esim. kiskonnantapainen työsyrjintä, törkeä kiskonta). Näiden rikosten osalta uhrin oikeudet ovat sekä tutkinnan aikana että tuomion osalta selvästi heikommat kuin jos kyse on ihmiskaupasta.

Mitä harvemmin asiat etenevät ihmiskauppatutkintaan ja -tuomioon sitä vaikeampi on motivoida ihmiskaupan uhreja hakemaan apua ja tekemään yhteistyötä poliisin kanssa. Onnistuneet tapaukset, joissa tekijät tuomitaan ja uhri saa korvauksia, sen sijaan motivoivat muitakin uhreja tulemaan esille.

Viharikosten määrän lisääntyminen

Selonteossa korostuvat vahvasti maahanmuuton aiheuttamat kielteiset vaikutukset. On tärkeää, että Suomessa panostetaan vahvasti uusien tulijoiden kotoutumiseen ja hyviin etnisiin suhteisiin kaikilla tasoilla, arjen naapurisuhteista alkaen. Maahanmuuttajien syrjäytymisen ja syrjinnän ehkäisy ovat erityisen tärkeitä, jotta Suomeen muuttavat henkilöt tuntevat kuuluvansa tähän yhteiskuntaan ja lähiyhteisöönsä sekä luottavat suomalaiseen yhteiskuntaan ja sen viranomaisiin. Tätä kautta voidaan vähentää osattomuuden tunnetta, joka pahimmillaan voi johtaa rikollisiin tekoihin.

Ennakkotietojen mukaan lokakuussa julkaistava Poliisiammattikorkeakoulun **viharikosselvitys** tulee kertomaan viharikosten selvästä kasvusta. Viharikosten kärjessä ovat rasismiin perustuvat teot.

EU:n perusoikeusviraston tänä vuonna ilmestyneen tutkimuksen mukaan Euroopan viranomaisilta puuttuu syvällinen ymmärrys viharikoksista, niiden merkitsemisestä ja arvioimisesta, eikä niihin puututa järjestelmällisesti. Suomessa viharikosten uhreja ei aktiivisesti ohjata tukipalveluiden piiriin, mikä näkyy myös RIKUn palveluissa. Tutkimukseen haastateltiin EU-maissa poliiseja, oikeuslaitosten ja tukijärjestöjen edustajia (263) vuosien 2013–2014 aikana.

Viharikokset ovatkin suurelta osin piilorikollisuutta. Yksi merkittävä syy piilorikollisuuden suureen määrään on alhainen usko poliisin ja oikeuslaitoksen kykyyn toimia asiassa uhrin kannalta tehokkaasti. Oman asian edistyminen rikosprosessissa on koettu hitaaksi ja tuloksettomaksi, eivätkä uhrit ole useinkaan olleet tietoisia prosessin aikataulusta tai mahdollisuudesta saada apua ja tukea prosessin aikana.

RIKU on ollut mukana sisäministeriön toteuttamassa Good Practice Plus -hankkeessa, jolla on pyritty lisäämään tietoisuutta viharikoksista sekä maahanmuuttajayhteisöjen että poliisin ja oikeuslaitoksen parissa ja kehittämään tukitoimia viharikosten uhreille. Myös poliisi on kiinnittänyt huomiota viharikoksiin sekä käytännön toiminnassa että Poliisiammattikorkeakoululle tulevien uusien koulutusten muodossa. Tätä kehitystä on vahvistettava, koska tehokas viharikosten tunnistaminen ja selvittäminen lisäävät vähemmistöjen luottamusta poliisin ja oikeuslaitoksen toimintaan.

Lopuksi

Rikosuhripäivystys esittää, että sisäisen turvallisuuden strategian valmisteluun otetaan laajasti mukaan kolmas sektori ja elinkeinoelämä, mistä saatiin erittäin hyviä kokemuksia edellisten sisäisen turvallisuuden ohjelmien valmistelussa. Kolmannen sektorin toimijoita ei tule nähdä vain viranomaistoimintoja täydentävinä resurssina (s. 26), vaan kokonaisvaltaisesti turvallisuutta ja ihmisten turvallisuuden tunnetta vahvistavina toimijoina.

Leena-Kaisa Åberg
toiminnanjohtaja